

सुष्ठु य इत् छिदि । इति कविकल्पद्रुमः । (दिवा-
पर०-सक०-सेट् ।) इदं इह खल्वनम् । य
सुष्ठुति विपचं चतुरः । इत् अमुवत् अमोषीत्
अस्मात् पुषादित्वात्त्रित्वं ङ इत्यन्ये । इति
दुर्गादायः ।

सुष्ठुः, पुं, स्त्री, (सुष्ठुति सुष्ठुतेऽनेन वेति । सुष्ठु +
“वृषादिभ्यश्चि” ।) उणा० १।१०० । इति
कलञ्चिन्त्यात् । अयोऽयम् । इत्यमरटीकायां
भरतः । इत्यमरटीकायां । (यथा, मार्कण्डेये ।
११६।१० ।

“सुगन्धं नाम सुवर्णं त्वष्टा यन्निर्मितं पुरा ।
तज्जहार स दुष्टात्मा तेन हन्ति रथी रिपून् ॥”
विश्वामित्रसुतः । यथा, महाभारते । १३।४५२ ।
“नाहुनिर्मुक्तश्चैव वक्ष्योऽथैव च ॥”
(ताजयमथोऽप्ययम् । “सुष्ठु खल्वने सुष्ठुः ।”
उणा० १।१०० । इत्यमरटीकायां ।)

सुष्ठुः, स्त्री, (सुष्ठुति इति । सुष्ठु + कलः ङीप् ।)
ताजयमथोऽप्ययम् । इति शब्द-
रत्नावली ।

सुष्ठुः, त्रि, (सुष्ठुमर्हतीति । सुष्ठु + “इच्छा-
दिभ्यो यः” । ५।१।६६ । इति यः ।) सुष्ठु-
वध्यः । इत्यमरटीकायां भरतः ।

सुष्ठुः, स्त्री, (सुष्ठु + कः टाप् ।) मृषा । इत्य-
मरटीकायां रायसुजटः । २।१०।३३ । सुष्ठु
इति भाषा ।

सुष्ठुः, त्रि, (सुष्ठु + कर्मणि क्तः ।) चोरित-
व्यम् । तत्पर्यायः । अक्षितम् २ । इत्यमरः । १।
१०० । (वक्षितः । यथा, भागवते । १।१३।३७ ।
“नाहं वेष्टि अवक्षितं पित्रोः कुलनन्दन ॥
मात्स्यायं वा महाबाहो । सुष्ठुतोऽस्मि महा-
त्मभिः ॥”

“सुष्ठुतो वक्षितोऽस्मि” इति तट्टीकायां
श्रीधरः ।)

सुष्ठुः, पुं, (सुष्ठुति बौधमिति । सुष्ठु + “अट्
भृशुषिभ्यः कक् । उणा० ३।४१ । इति
कक् ।) अक्षकोषः । इत्यमरः । २।६।६६ ।
(यथा, बागुभटे निदानस्थाने नवमे अध्याये ।
“स्थानाचुतमसुक्तं हि सुष्ठुयोरन्तरेऽनितः ॥”)
मोक्षकटचः । संघातः । इति मेदिनी । के, ३१ ।
तखरः । मोक्षलः । इति हेमचन्द्रः । १।२०६ ।

सुष्ठुः, पुं, (सुष्ठु । संज्ञायाम् कन् ।) टचविशेषः ।
अष्टापादल इति वङ्गभाषा । मोक्ष इति
हिन्दी भाषा । तत्पर्यायः । मोक्षीटः २
आटलः ३ अष्टापादलः ४ मोक्षः ५ । इत्य-
मरः । २।४।३६ । मोक्षकः ६ सुष्ठुः ७
मोक्षकः ८ सुष्ठुः ९ मोक्षकः १० मेहनः ११
चारटलः १२ पाटली १३ विषापटः १४
अटलः १५ वनवाची १६ सुवोष्णकः १७ ।
इति राजनिर्घण्टः । मोक्षिहः १८ चार-
अटलः १९ अष्टा २० अष्टाकः २१ आटः २२ ।
इति शब्दरत्नावली । स तु पलाशवत्पर्वत-
टलः । अतस्तस्मै देन द्विविधः । तस्य गुणाः ।

कटुत्वम् । तिक्तत्वम् । ग्राहित्वम् । उष्णत्वम् ।
कषयातकारित्वम् । विषमैदोगुणककृत्ववि-
रोगलक्ष्मिश्रुक्रनाशित्वम् । इति भाष्यप्रकाशः ।
रेचनत्वम् । पाचनत्वम् । ब्रीहोदरातिनाश-
ित्वम् । इति राजनिर्घण्टः । (यथा, सुश्रुते ।
चिकित्सास्थाने । ६ अध्याये ।

“जीर्णं पक्वं तद्विरिद्धाद्येन
हन्वात् कुष्ठं सुष्कं चापि सर्पिः ॥”)

सुष्ठुः, पुं, (प्रशस्तः सुष्ठुऽस्यास्ति । सुष्ठु +
“अभसुषिस्सुष्कमघोरः” । ५।१।१०० । इति रः ।)
प्रशस्ताकः । इति हेमचन्द्रः । ३।१२२ ।
(यथा, शतपथब्राह्मणे । ३।७।२।८ ।
“देतो विकरोति सुष्ठुरो भवत्येव वै प्रजनयिता
यत्सुष्ठुरक्तस्तान् सुष्ठुरो भवति तं न स ॥”)

सुष्ठुः, पुं, (सुष्ठुः शून्यः ।) टचविरहितः ।
स तु राक्षोऽन्तःपुररक्तः । खोजा इति भाषा ।
तत्पर्यायः । असुष्ठुः २ खोजभावः ३
महजिकः ४ । इति शब्दमाणा ।

सुष्टिः, पुं, स्त्री, (सुष्ठु + क्तिप् ।) पलपरिमाणम् ।
चारि तोला इति भाषा । (यैचके आठतोला
इति प्रसिद्धिः ।

“स्यात् कर्वाभ्यामर्द्धपलं सुक्तिरष्टमिका तथा ।
सुक्तिभ्याश्च पलं त्रैयं सुष्टिरान्वत्तुर्धिका ॥”
इति वेदकशास्त्रधरे पूर्वखण्डे प्रथमेऽध्याये ।
“पलार्द्धं सुक्तिमिच्छति तयाष्टमावकाञ्चति ।
पलं विख्यञ्च सुष्टिः स्यात्—” ।

इति गारुडं अष्टाधिकद्विंशततमेऽध्याये ।)
वह्मपात्रः । सुटा इति भाषा । तत्पर्यायः ।
अन्विष्टताहुतिपात्रिः २ सुष्ठुः ३ सुष्ठुटी ४ ।
इति हेमचन्द्रः । ३।१०६१ । त्वयः । इति
मेदिनी । टे, २५ । खड्गेर सुट् इति भाषा ।
(यथा, महाभारते । १।१६।१० ।

“परिवेरायवैस्त्रीभ्यः सन्निकर्षे च सुष्टिभिः ।
निज्जतोऽमरेऽन्वोऽयं शब्दो दिवमिवायुश्रुत् ॥”)
कुचोऽहभागः । कुटाक इति भाषा । यथा,—
“अष्टसुष्टिर्भवेत् कुचिः कुचयोऽष्टौ च पुष्कलः ॥”
इति प्रायश्चित्ततत्त्वम् ।

(सुष्ठु + क्तिन् ।) मोक्षम् । इति सुवर्णतथै-
दर्शनात् । प्रहारविशेषः । किल इति भाषा ।
यथा, मार्कण्डेयपुराणे । ६० । १५—१६ ।

“चिक्षेदापततस्तस्य सुष्ठुरं निशितेः शरैः ।
तथापि वोऽभ्यधावर्षा सुष्टुसदस्य वेगवान् ॥
स सुष्टिं पातयामास हृदये देवपुङ्गवः ।
देवास्तथापि वा देवो तवेनोरस्यतादयत् ॥”

पथि सुधान्तस्य तिलादीनां सुष्टियद्वये चौर्या-
भावः । यथा, कौर्म्ये उपविभागे १५ अध्याये ।
“तिलसुष्ठुयवादीनां सुष्टियांश्चापि स्थितेः ।
सुधान्तैर्नाम्या विप्रः विधिविधिरिति स्थितेः ॥”
(सुष्ठु स्त्रिये + अधिकरणे क्तिन् । शस्त्रगोपन-
कालः । यथा, महाभारते । २।५।६५ ।

“कञ्चिलवच्च सुष्टिश्च पररात्रे परन्तप ।
अविहाय महाराज ! निहन्ति समरे रिपून् ॥”

“सुष्टिः शस्त्रानां गोपनकालः दुर्भिक्षमिति
यावत् ॥” इति तट्टीकायां नीलकण्ठः ।)

सुष्टिकः, पुं, (सुष्ठुति परबौधमिति । सुष्ठु + क्तिप्
संज्ञायाम् कन् ।) कंचराजमलविशेषः । इति
श्रीमद्भागवतम् । (यथा च हरिवंशे । ४१।१६० ।
“नागं कुवलयोपाङ्गं चाबुधं सुष्टिकं तथा ।”
सुष्टिः प्रयोजनमस्य । सुष्टि + कन् ।) खड्ग-
कारः । इति हेमचन्द्रः । ३।५७२ ।

सुष्टिकान्तकः, पुं, (सुष्टिकस्यान्तकः ।) वल-
देवः । इति शब्दरत्नावली ।

सुष्टिदूतं, स्त्री, (सुष्ट्या दूतं क्रीडितम् ।) दूत-
क्रीडाविशेषः । पुरसुट् खेला इति भाषा ।
तत्पर्यायः । सुल्लकम् २ । इति शब्दमाणा ।

सुष्टिव्ययः, पुं, (सुष्टिं चयति पिबति । धेट् +
“नाडीसुष्टौ च” । ३।२।३० । इति खड्ग ।
“अवर्हिषदनस्य सुम् ॥” ६।३।६७ । इति
सुम् ।) बालकः । इति निकाण्डशेषः ।

सुष्टिवन्धः, पुं, सुष्टिवन्धनक्रिया । सुटावांघा इति
भाषा । तत्पर्यायः । संघाहः २ । इत्यमरः ।
३।२।१४ । सुष्टिवन्धोऽङ्गुलिबन्धासौ सुष्टि-
वन्धः । सुष्टिना बन्धो हृदयहन् संघाह
इत्यपरे । सुष्टामेव संघह इत्यन्ये । सुष्टिः
क्रियाश्च संघह इति बोधान्नितः । इति
भरतः ।

सुष्टीसुष्टि, अ, सुष्टासुष्टि । सुष्टिर्भुष्टिभिः प्रहृत्य
यद्युहं हतं तत् । किनाकिनि इति भाषा ।
इति सुवर्णबोधकाकारणम् ।

सुष्ठकः, पुं, (सुष्ठु + बाहुलकात् क्यन् । ततः
संज्ञायाम् कन् ।) राजसर्वपः । इति रत्नमाणा ।
अटक इति वा पाठः ।

सुष्ठ य इत् छिदि । खल्वने । इति कविकल्पद्रुमः ।
(दिवा०-पर०-सक०-सेट् ।) य सुष्ठुति विपचं
चतुरः । इत् अमुवत् अमोषीत् । अस्मात्
पुषादित्वात्त्रित्वं ङ इत्यन्ये । इति दुर्गादायः ।

सुष्ठुः, पुं, स्त्री, (सुष्ठुति खल्वयतीति । सुष्ठु +
“वृषादिभ्यश्चि” ।) उणा० १।१०० । कलः चित्
स्यात् ।) खनामखानाततुलादिकवार्धननिमित्त-
कौहययतिः । तत्पर्यायः । अयोऽयम् २ ।
इत्यमरः । २।६।२५ । सुष्ठुम् ३ कलगी-
दकः ४ । इति शब्दरत्नावली । सुष्ठुति सुष्ठु
सुष्ठु विहिंदि नास्तीति कलः । सुष्ठुः इत्य-
वकारः । एवं सुष्ठु इहिंदीति सुष्ठुनाम्नात्
कलः सुष्ठुव्यवहारश्च । इत्यमरटीकायां भरतः ।
(आयुधविशेषः । तत्प्रकारो यथा, वैशम्पाय-
नोक्तधनुर्वेदे ।

“सुष्ठुस्त्वचिशीर्षांश्च करेः पादेर्विध्वंसितः ।
मूले चान्तोऽतिवमन्यः पातनं पोषनं हयम् ॥”
यथा, मग्नौ । ८ । ३१५ ।

“स्त्वन्निनादाय सुष्ठुं ननुं वापि खादिरम् ।
शक्तिचोभयतस्तौल्यमायवं दृक्मेव वा ॥”)
सुष्ठुनासुष्ठुनि, अ, सुष्ठुनेच सुष्ठुनेच प्रहृत्युहं
हतम् । इति सिद्धान्तकौमुदी ।